

COMERȚUL INTERNAȚIONAL ȘI INDICATORII SĂI PRINCIPALI

Natalia CĂRBUNE, doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova

Asistent universitar, Universitatea Tehnică din Moldova

natacarbune@gmail.com

Rezumat. După cum demonstrează statistica, în comerțului exterior, din ultimul un deceniu și jumătate, se observă creșterea stabilă și permanentă a comerțului exterior mondial, depășind ritmul de creștere a PIB, ceea ce vorbește convingător despre faptul că toate țările se implică tot mai mult în sistemul de diviziune internațională a muncii. Conform unor estimări orientative comerțul internațional în anul 1997 a atins 10,8 trilioane dolari SUA. Analiza modificărilor din comerțul internațional, inclusiv la etapa actuală, presupune examinarea a două aspecte. E vorba, în primul rând, de ritmurile de creștere (în ansamblu export și import) și ale creșterii relative a producției. În al doilea rând, de mutațiile din structura mărfurilor (coraportul dintre principalele grupe de mărfuri și servicii) și cele geografice (cota regiunilor, grupurilor de țări și state aparte).

Summary. As statistics show, in foreign trade over the past decade and a half, there has been a steady and steady growth in world foreign trade, exceeding the pace of GDP growth, which is convincing. increasingly involved in the system of international division of labor. According to indicative estimates, international trade in 1997 reached 10.8 trillion US dollars. The analysis of changes in international trade, including at the current stage, involves the examination of two aspects. It is, first of all, about the growth rates (overall export and import) and the relative growth of production. Secondly, the changes in the structure of goods (the correlation between the main groups of goods and services) and the geographical ones (the share of regions, groups of countries and separate states).

Actualitatea temei. În ritm accelerat se extinde comerțul cu articole industriale finite, iar în acestea – comerțul cu mașini și utilaje, și încă mai repede crește comerțul cu produsele industriei telecomunicațiilor, aparate electrice și electronice, computere etc. În fine, în ritm și mai accelerat se extinde schimbul cu piese de completare, blocuri și agregate, livrate în cadrul cooperării de producție, prin intermediul companiilor transnaționale. Și mai există un fenomen ce explică această dinamică – creșterea accelerată a comerțului internațional cu servicii. Toate acestea nu au putut să nu genereze transformări radicale în structura atât marfară, cât și geografică a schimbului comercial extern mondial. Totodată, în ultimii 15-20 de ani se menține practic neschimbată cota principalelor grupe de țări: dezvoltate, în curs de dezvoltare și fostele țări socialiste. În primul caz e vorba de mărimi la nivel de circa 70-76%, în al doilea aceste mărimi variază în limitele a 20-24%, iar în cea de a treia grupă acest indice nu depășește 6-8%.

Cât privește distribuția structurală a comerțului exterior mondial, apoi în schimbul de mărfuri aici se profilează tendința de creștere a cotei articolelor finite, cărora le revin mai mult de 70% din comerțul mondial. Și încă ceva: serviciile constituie în prezent aproape un sfert din schimbul internațional de mărfuri. Anume de aceea examinăm aici comerțul mondial cu servicii în mod special.

Politica comercială contemporană a statelor se distinge prin dezvoltarea și confruntarea dintre două tendințe: protecționismul și liberalizarea. Fiecare din aceste direcții predomină în anumite

perioade ale dezvoltării comerțului regional și mondial. Tendința de liberalizare din anii cincizeci și șaiszeci avea forma de reducere a mărimii taxelor vamale și numărului de restricții valutare și cantitative.

Dacă la mijlocul anilor 50 ai secolului trecut, cuantumul mediu al taxelor vamale în țările europene și SUA constituia 30-40%, apoi în anii 70 acesta se redusese până la 7-10%, iar în prezent oscilează în limitele a 3-5%. Însă reducerea nivelului protecției vamale nu înseamnă defel lichidarea reglementării. Sistemul actual capătă un caracter mai flexibil datorită extinderii ariei de utilizare a celor mai noi mijloace de apărare protecționistă. Protecționismul capătă un caracter specific rațional, ia forma creării unor noi și extinderii vechilor grupări integraționiste.

Astfel, acordul cu privire la asocierea a circa 60 țări în curs de dezvoltare din Africa, Bazinul Caraibelor și Oceanul Pacific, încheiat cu UE în baza acordurilor de la Lome în anii 70, de fapt a însemnat un regim facilitat de impozitare pentru un grup de țări în curs de dezvoltare în contrast cu celelalte. Se intensifică activitatea de creare a unor noi grupări economice închise din rândurile țărilor în curs de dezvoltare din Africa, Asia și America Latină.

Cercetarea temei: Dacă e să vorbim despre o tendință similară, trebuie să conchidem că drept rezultat al acesteia apare liberalizarea comerțului mondial concomitent cu o mai mare flexibilitate a barierelor protecționiste. Noile forme de protecționism necesită intensificarea activității organizațiilor internaționale, în sarcina cărora revin funcțiile de control asupra elaborării acestor forme și practici lor de realizare. Existența protecționismului și concomitent liberalizarea politicii comerciale externe, a importului se completează cu modificarea programelor de stat de stimulare a exportului. Astăzi în scopul stimulării exportului destul de des se aplică asemenea forme: pentru însușirea noilor mărfuri – mărirea procentului defalcărilor de amortizare la utilajul folosit; în cazul livrării unor mărfuri voluminoase cu costuri foarte mari – finanțarea directă de către stat; în țările dezvoltate din UE destul de activ se aplică sistemul de subvenționare directă a exportului de produse agricole. O altă formă de susținere a exportului este acordarea de asistență acelor reprezentanțe ale statului din străinătate, care se ocupă de reclama mărfurilor autohtone etc.

În condițiile actuale reglementarea relațiilor economice internaționale se efectuează pe baza:

- (1) acordurilor internaționale;
- (2) deciziilor (recomandărilor, hotărârilor) organizațiilor internaționale;
- (3) deciziilor conferințelor economice internaționale;
- (4) practicii internaționale.

Deciziile (recomandările, hotărârile) se adoptă de către organismele ONU (Asamblaea Generală, ECOSOC, UNCTAD etc.), precum și de instituțiile specializate ale ONU (UNIDO, VOIS și a.). Deciziile acestor organe și instituții, de regulă, nu poartă caracter obligatoriu, ci de recomandare.

Vom examina în continuare reglementarea multilaterală a comerțului exterior pe linia Acordului general pentru tarife și comerț (GATT) și a succesorului său – Organizației Mondiale a Comerțului (OMC). GATT, ca organizație globală pentru reglementarea aspectelor vamal-tarifare în comerțul mondial, a fost creată la Geneva în anul 1947. Era timpul, când SUA, consolidându-și economia după cel de al doilea război mondial, s-a situat în fruntea luptei pentru elaborarea unor reguli stabile ale comerțului internațional, care să asigure posibilitățile de dezvoltare a schimbului de mărfuri. Acordul multilateral, adoptat pe baza propunerilor americane corectate, cu privire la normele principale ale politicii vamale (Acordului general pentru tarife și comerț), se caracterizează prin următoarele deziderate.

Prima și cea mai importantă teză, ce s-a încetățenit sub forma de „clauza națiunii celei mai favorizate”, nu este altceva, decât formularea necesității de a se respecta egalitatea și nediscriminarea tuturor participanților la comerțul exterior.

Principiul al doilea se referă la recunoașterea legitimității aplicării mijloacelor de reglementare comercială externă. GATT recunoaște taxele în calitate de mijloc unic acceptabil. Toate celelalte forme și metode nu trebuie să fie aplicate, iar în cazurile când aplicarea lor se efectuează, aceasta trebuie să poarte un caracter provizoriu și să fie motivată de circumstanțe excepționale. GATT nu le-a recomandat țărilor participante să utilizeze cote, precum și licențe de import sau export.

Cel de al treilea aspect al activității GATT viza principiile de adoptare a deciziilor și acțiunilor. E vorba de renunțarea la acțiuni unilaterale în folosul negocierilor și consultațiilor. Țările participante și-au asumat angajamentul de a nu întreprinde acțiuni unilaterale, care să limiteze libertatea comerțului; toate deciziile urmau să se ia numai în procesul negocierilor comerciale de comun acord în cadrul rundelor respective.

Direcțiile principale de activitate ale GATT au fost:

- (1) ținerea negocierilor comerciale multilaterale la nivel internațional;
- (2) reglementarea litigiilor comerciale;
- (3) supravegherea politicilor comerciale naționale;
- (4) activitatea în rândurile țărilor în curs de dezvoltare.

Principala activitate a GATT se reducea la desfășurarea rundelor - întâlniri multilaterale. În total din momentul creării și transformării GATT în OMC au fost organizate opt asemenea runde. Ulterior, când mărimea taxelor vamale a scăzut esențial și concomitent a crescut numărul participanților la GATT, reducerea taxelor vamale se făcea în baza unor liste pregătite de țările participante. Listele se întocmeau astfel, mărimea pierderilor pentru bugetul național (calculată ca valoare generală a sumelor „neprimite” în urma reducerii taxelor) trebuia să fie egală cu suma câștigului producătorilor care livrau marfa peste hotarele țării în baza tarifelor reduse ale țărilor-contraagenți. La problemele ce se discutau în mod tradițional mai târziu s-au adăugat aspectele

privind stabilirea principiilor de impunere fiscală și legitimitatea unor tipuri de taxe (stabilirea bazei impozabile și aplicarea taxelor compensatorii și antidumping), problemele reglementării comerțului exterior efectuat de unele ramuri (mărfurile tropicale, tehnica aviatică).

Printre alte decizii trebuie menționat acordul privind comerțul cu unele grupe de mărfuri (produse din carne și lactate, tehnica aviatică). În sfârșit, o serie întreagă de decizii viza reglementarea așa numitelor măsuri de protecționism netarifar: licențe, comenzi de stat, subvenții de stat.

În „Codul cu privire la standarde” s-a pus sarcina de a nu admite utilizarea standardelor și normelor tehnice ca obstacole în calea dezvoltării comerțului. Principalele cerințe față de participanți erau să nu admită ca standardele, cerințele referitoare la ambalaj, marcarea să fie folosite ca obstacole în calea dezvoltării comerțului. Nu mai puțin importantă a fost și adoptarea angajamentului cu privire la „notificare”, adică înștiințarea prealabilă despre inovațiunile ce se pregătesc.

Țările în curs de dezvoltare au obținut dreptul de a efectua subvenționări, dar numai în calitate de măsură provizorie, ce urma să fie anulată pe măsura progresului lor economic. De fapt au fost anulate toate subsidiile, cu excepția celor plasate în comerțului cu produse ale industriei forestiere și piscicole, ceea ce constituia o anumită cedare pentru țările din UE.

Un loc important în acordul multilateral din cadrul GATT l-a ocupat sesiunea din Uruguay, ce s-a deschis în luna septembrie 1986. Specificul ei a fost extinderea în continuare a cercului de chestiuni reglementate de GATT, inclusiv introducerea în ele a problemei comerțului cu servicii. Negocierile s-au soldat cu acordul despre reducerea generală (globală) cu o treime a tuturor taxelor vamale la unele tipuri de băuturi alcoolice, utilajele pentru construcții și agricole, mobilierul de oficiu, jucării, mărfurile farmaceutice. Concomitent s-a ajuns la înțelegere privind o anumită reducere (cu 20-30%) a taxelor vamale la mărfuri în țările în curs de dezvoltare, s-a efectuat armonizarea taxelor și au fost lichidate cuantumulurile taxelor vamale mari de protecție.

Un moment nou în concepția GATT a devenit introducerea noțiunii de subsidii „legitime”, adică admisibile pentru aplicare (aplicate în legătură cu necesitatea protecției mediului ambiant și a dezvoltării regionale), contrar celor „nelegitime”, folosirea cărora în comerțul exterior era interzisă. Printre alte chestiuni examinate au fost aspectele comerciale ale dreptului asupra proprietății intelectuale și reglementarea comerțului cu servicii.

Însă cele mai bun rezultat obținut la Runda din Uruguay a fost decizia cu privire la crearea Organizației Mondiale a Comerțului. Acordul cu privire la crearea OMC a înglobat în sine o serie întreagă de acorduri. În afară de GATT în ea au intrat Acordul privind comerțul cu servicii (GATS), Acordul în aspectele comerciale ale dreptului asupra proprietății intelectuale și alte convenții ale Rundei Uruguay.

Acordul cu privire la crearea OMC (*Agreement Establishing the World Trade Organization*) prevede cadrul instituțional general, ce include:

- GATT, înnoit și modificat conform „Rundei Uruguay” – 1994;
- Toate acordurile și convențiile încheiate anterior sub egida GATT;
- GATS (Acordul general de comerț cu servicii) și toate celelalte acorduri și înțelegeri, încheiate în timpul „Rundei Uruguay”, cu excepția acordurilor de comerț cu tehnică aviatică civilă și privind regimul de achiziții guvernamentale de produse lactate și carne de bovină.

Scoasă din sfera de activitate a ONU și posedând statut independent, similar cu cel al Fondului Monetar Internațional sau al Băncii Internaționale pentru Reconstrucție și Dezvoltare, OMC a căpătat posibilitatea să promoveze o politică proprie independentă. OMC presupune efectuarea controlului regulat propriu asupra politicii țărilor participante din punctul de vedere al supravegherii respectării deciziilor adoptate. În calitate de rezultat general al măsurilor adoptate se poate aștepta consolidarea sistemului multilateral de control asupra normelor naționale de reglementare a comerțului exterior.

De rând cu mărfurile un vast sector al comerțului mondial îl deține piața serviciilor. Aceasta cuprinde cele mai diverse genuri de activitate, inclusiv:

- serviciile legate de comerțul exterior, ce includ cheltuieli suplimentare pentru mărfuri, transportul naval și alte tipuri de transport și asigurare;
- serviciile legate de schimbul comercial, în care pot fi incluse construcțiile capitale, colaborarea tehnică, serviciile administrative;
- călătoriile, în care intră încasările și veniturile de la turism și călătoriile de afaceri;
- cheltuielile bancare, leasingul, plățile legate de veniturile de la capital;
- salariul și veniturile din muncă (aici intră salariul plătit lucrătorilor străini, precum și primele și indemnizațiile speciale).

Toate aceste diverse tipuri de activitate sunt unite de circumstanța că prin însăși natura lor participă la comerțul internațional.

Conform estimărilor unor autori, către finele anilor 80 serviciile au atins 70% din volumul PIB mondial, însă doar o mică parte a lor a fost implicată în comerțul mondial. Numărul tipurilor de servicii în comerțul exterior depășește cifra de 600, e vorba de cele care fac parte din așa numitele mărfuri necomerciale, adică ce se consumă în țara care le-a produs. Ele includ următoarele 6 grupe:

- serviciile comunale și construcțiile;
- comerțul angro și cu amănuntul, restaurantele și hotelurile, bazele turistice și campingurile;
- transportarea (deplasările), păstrarea, telecomunicațiile, intermedierea financiară;
- apărarea și serviciile sociale obligatorii;
- învățământul, ocrotirea sănătății și lucrările publice;
- alte servicii comunale, sociale și personale.

Drept un alt tip de servicii, implicate în comerțul internațional, tot mai mult se afirmă serviciile informaționale și consulting.

Conform datelor furnizate de FMI, volumul total al serviciilor constituie circa 25% din totalul exportului, iar în ultimii ani amploarea lor este și mai evidentă. Pe piața mondială a serviciilor predomină opt țări principale, cărora le revin 2/3 din exportul mondial al serviciilor și mai mult de 50% din importul lor. Cota primelor cinci constituie peste 50% din export. Concomitent patru țări: SUA, Marea Britanie, Germania și Franța dețin 44% din exportul mondial al serviciilor. Pentru țările în curs de dezvoltare e caracteristică prezența soldului negativ în comerțul exterior cu servicii. Cât privește Rusia, alte țări din CSI și Țările Baltice, apoi, deși acestea dispun de rezerve potențiale pentru turism, servicii de transport, nu pot realiza un export de amploare din cauza bazei tehnico-materiale slab dezvoltate. Dacă e să vorbim despre faptul cum se distribuie costurile serviciilor pe tipurile lor, trebuie să subliniem, că ponderea în comerțul mondial o au serviciile de turism și transport.

Concluzii: Fiind foarte diferite atât ca formă, cât și după conținut, serviciile, firește, nu formează o piață unitară, care să se caracterizeze prin existența unor trăsături comune. Până mai nu demult piața serviciilor (cu excepția serviciilor financiare) era câmpul de activitate al unor firme mici și de dimensiuni medii. Situația s-a schimbat radical după apariția, mai bine zis, după ieșirea masivă pe piață a corporațiilor transnaționale, care au reușit să-și pună în serviciu mijloacele moderne de telecomunicații, să creeze un sistem global de transmitere a informației.

Apariția CTN a condus la ștergerea hotarelor dintre anumite tipuri de servicii. Băncile, bunăoară, au început să emită cărți de credit, să exercite funcții caracteristice agențiilor de transport. CTN extind realizarea celor mai noi tipuri de produse, garantând cumpărătorului deservirea de către firme a mijloacelor tehnice respective, care sunt accesibile în orice punct de pe globul pământesc. În prezent asemenea organizații internaționale specializate, cum sunt, spre exemplu, ICAO – Organizația Internațională a Aviației Civile, OMT – Organizația Mondială a Turismului, OIM – Organizația Internațională Maritimă se specializează în reglementarea serviciilor din cadrul unei anumite ramuri.

La nivel regional reglementarea pieței serviciilor, de regulă, se efectuează în limitele acordurilor regionale integraționiste. Bunăoară, în Uniunea Europeană sunt ridicate restricțiile în cazul comerțului reciproc de mărfuri și servicii.

În domeniul investițiilor GATT (OMC) utilizează regimul național în relațiile cu firmele străine, adică le acordă aceleași drepturi ca și producătorilor autohtoni. Țările în curs de dezvoltare, la rândul lor, tind să-și păstreze dreptul de a controla activitatea firmelor străine și, în primul rând, a filialelor CTN, adică se orientează spre clauza națiunii celei mai favorizate.

După negocieri îndelungate, la runda de la Uruguay din anul 1986, a fost adoptat un acord special, care a primit denumirea de GATS (Acordul General pentru comerțul cu servicii), ce se compune din trei părți. El include, în primul rând, acordul cadru, ce stabilește principiile și regulile de reglementare a pieței serviciilor, acordurile speciale, acceptabile pentru unele ramuri de servicii,

precum și lista angajamentelor guvernelor naționale privind lichidarea restricțiilor în ramurile de servicii. De la 1 ianuarie 1995 Acordul cu privire la reglementarea comerțului cu servicii a intrat ca parte indispensabilă în setul de documente privind crearea Organizației Mondiale a Comerțului (OMC).

Bibliografie

1. Enescu, C. Modele de analiză a activității de comerț exterior. Editura Academiei, 1992.
2. Ciobanu, Gh., Postelnicu, C. Tranzacții economice internaționale. Editura Risporint, 2009.
3. Politica privind comerțul și dezvoltarea, Institutul European din România, 2005.
4. Dumitrescu, S., Bal, A. Economia mondială. Editura Economică, 1999.
5. Ișan, V. Tranzacții comerciale internaționale. Editura Economică, 2004.